
ODEŠEL PROFESOR KOŘENSKÝ

JINDŘIŠKA SVOBODOVÁ

V povelikonočním týdnu nás zasáhla zpráva o náhlém skonu pana profesora Jana Kořenského. Jeden z nejvýraznějších představitelů současné bohemistiky, obecné lingvistiky, filozofie jazyka, teorie komunikace a lingvistické metodologie se do posledních dnů aktivně a v nejlepším smyslu slova jako příslovečný „spiritus agens“ podílel na životě i chodu Katedry obecné lingvistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, jejímž byl zakladatelem. Jan Kořenský byl ostatně s Univerzitou Palackého spojen dlouhodobě – v roce 1959 zde ukončil svá vysokoškolská studia (obor čeština – ruština) a od roku 1993 působil na Katedře bohemistiky nejprve jako odborný asistent, od roku 1994 jako docent a v roce 1997 byl jmenován profesorem; v letech 1999–2004 byl také jejím vedoucím. Se svými studenty pak založil nejprve kabinet a později Ústav obecné lingvistiky, od roku 2011 toto pracoviště funguje jako samostatná katedra. Odborná dráha profesora Kořenského je ale spojena ještě s jinou institucí – jako uznávaný obecný lingvista, filozof jazyka a sémiotik působil čtyřicet let v Ústavu pro jazyk český ČSAV. Na tuto instituci nastoupil již v roce 1963 po krátkém působení v profesi středoškolského učitele.

Jan Kořenský byl otevřen interdisciplinárním výzkumům, vědní obory vždy vnímal jako principiálně provázané a tento velkorysý přístup s široce otevřenými obzory byl příznačný pro jeho metodologický, jazykově filozofický, textologický, obecně lingvistický i komunikační výzkum. Celoživotním dílem Jana Kořenského se prolínalo několik linií, jeho pracovní život naplňovala činnost badatelská, vědecká i organizační, školitelská a významný podíl na jeho aktivitách představovala také činnost pedagogická.

S Ústavem pro jazyk český byly spojeny nejen badatelské aktivity Jana Kořenského, významný díl práce zde vykonal také na poli vědeckoorganizačním. Na tomto pracovišti získal vědecké tituly CSc. a DrSc., obě práce, na jejichž základě mu byly tyto vědecké hodnosti uděleny, vyšly v nakladatelství Academia. V práci *Komplexní popis výrazové struktury pádu substantiva v češtině* (1972) systematizoval výrazové prostředky češtiny odpovídající za pádové funkce. Ačkoli při tom zvolil nereduktivní způsob, uchopil pád nikoli jako samostatnou kategorii a ukázal, že základní komunikační struktury lze popsat i bez termínu pád (odmítl jej vnímat jako princip pořadající souhrn relací substantiva a zamýšlel se nad otázkou, zda je pád věcí slova, nebo věty). V práci *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze* (1985) ukázal možnosti systematizovaného popisu jazyka, jenž by vycházel ze strukturace sémantické roviny jazyka. Ve své sémiotické koncepci zde vymezil vztahy sémantické, pragmatické a syntaktické roviny a nabídl nový pohled na jazykové prostředky všech úrovní – od gramatických až po textově strukturní.

V šedesátých letech věnoval profesor Kořenský pozornost zejména syntakticko-sémantickému výzkumu větných struktur v češtině, tomuto oboru bádání také zasvětil řadu článků a studií, jež byly publikovány převážně v sedmdesátých letech a jejichž výběr lze nalézt také v publikaci *Proměny myšlení o řeči* (1998) vydané zásluhou Ústavu komunikace a českého jazyka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Profesor Kořenský se ale neváhal ujmout ani organizačních aktivit. Jako autor a redaktor se podílel na vzniku tzv. akademické *Mluvnice češtiny*, jeho přínos byl zejména v oblasti funkčního tvarosloví; spolu s Miroslavem Komárkem byl autorem výkladu o morfologických kategoriích pádu, infinitivu a dalších.

Jan Kořenský také aktivně vstupoval do diskusí, jež byly tradičně chápány jako „spory“ o vztah obecné a spisovné češtiny. V roce 1992 vyšla knižní studie *Komunikace a čeština*, v níž dal otázkám čistě bohemistickým či obecně lingvistickým další rozměr – dokázal je ve svých úvahách o reprezentativní funkci spisovného jazyka, vlivu národních

dějin či integračních procesů obohatit také o dimenzi vývojově historickou. Nejenom tato práce je ostatně dokladem Kořenského zájmu o otázky sociolingvistické, psycholingvistické a pragmalingvistické. Profesor Kořenský byl ale také iniciátorem výzkumů z oblasti textové lingvistiky. Původně učební text *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu* (Kořenský – Hoffmannová – Müllerová – Jaklová, publikovaný poprvé roku 1987 v Českých Budějovicích) se dočkal opakovaných vydání. Ukázal se totiž být nejen neocenitelným východiskem pro práci s texty na vysokoškolských seminářích, ale stal se metodologickým podkladem pro kvalitně strukturované a pojmově dobře uchopené komplexní analýzy nejrůznějších diskurzů. Z hlediska dnešního uživatele podobných příruček práce již nemusí působit přímo revolučně, v době svého vydání bylo ale doplnění pojmového aparátu a výkladů o ilustrativní autentický materiál průkopnické, soubor návodných otázek navíc fungoval jako vhodná inspirace pro práci se všemi typy textů.

Syntézou všech odborných směřování Jana Kořenského je jeho publikace vydaná v roce 2004 *Člověk – řeč – poznání*. Všechny linky a linie jeho bádání se zde propojují v kontextu vědy přelomu tisíciletí, pro kterou je příznačný odklon od jakéhokoli druhu odborného „racionalismu“. Klíčové filozofické a vědní pojmy jako pojmovost, vágnost, konvence, funkce, chaos, (jazyková) hra či poznávající subjekt zde vztáhl k ústřední pojmové dvojici jazyk – řeč. I v době postmoderní iracionality profesor Kořenský hledal v těchto pojmech systém a usiloval o jejich objektivní nahlížení. Tím také nacházel cestu k „racionalismu“ nového typu.

Pod vedením Bohuslava Havráňka se odborný zájem Jana Kořenského rozšířil také o otázky širěji slavistické. Jan Kořenský se organizačně podílel na chodu a činnosti komisí působících při Mezinárodním komitétu slavistů; působil jako předseda a později čestný předseda Českého komitétu, byl ale také členem prezidia Mezinárodního komitétu slavistů.

Mezi významnými aktivitami profesora Kořenského je třeba připomenout také jeho práci vzdělávací a pedagogickou. Jako školitel vedl

více než dvě desítky vědeckých aspirantů a doktorandů, řada z nich dnes (nejen) na vysokoškolských pracovištích pokračuje cestou, na které jim, alespoň v počátcích, ukazoval směr. Nikdo z nás, kdo měli štěstí navštěvovat jeho přednášky, semináře či konzultace, jistě nezapomene na laskavý úsměv „našeho pana profesora“. Sledovat jeho myšlenky a číst jeho texty nebyla jednoduchá disciplína; jako člověk s neuvěřitelným rozhledem a erudicí ale jak ke svým kolegům, tak ke svým studentům projevoval neuvěřitelnou laskavost a velkorysost. Pan profesor Kořenský nás opustil náhle 16. dubna a je těžké si představit, že až dostaneme těžko uchopitelný metodologický či interpretační „nápad“, už tady pro nás nebude, aby nám pomohl najít cestu, dát našim myšlenkám řád a možná i najít jejich nový smysl.

Pane profesore, děkujeme!

LITERATURA

FALTÝNEK, Dan – GVOŽDIAK, Vít (eds.)

2013 *Tygramatika: Soubor studií věnovaných prof. Janu Kořenskému k 75. narozeninám* (Praha: Dokořán)

KOŘENSKÝ, Jan

1972 *Komplexní popis výrazové struktury pádu substantiva v češtině* (Praha: Academia)

1985 *Konstrukce gramatiky ze sémantické báze* (Praha: Academia)

1998 *Proměny myšlení o řeči* (Praha: FF UK)

2004 *Člověk – řeč – poznání* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci)

KOŘENSKÝ, Jan – HOFFMANNOVÁ, Jana – MÜLLEROVÁ, Olga – JAKLOVÁ, Alena

1987 *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu* (České Budějovice: Pedagogická fakulta)

KOMÁREK, Miroslav – KOŘENSKÝ, Jan et al.

1986 *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví* (Praha: Academia)

DANEŠ, František – GREPL, Miroslav – HLAVSA, Zdeněk

1987 *Mluvnice češtiny 3: Skladba* (Praha: Academia)